

In Nederland slechts zes soorten te vinden

De wilde bremmen van ons land

Bremstruweel in de binnenduinen bij Bergen aan Zee.

Foto's: Bert Maes.

Noord-Europa is maar arm bedeeld met bremsoorten. In ons land moeten we het stellen met slechts zes geelbloeiende soorten, waarvan er twee zo zeldzaam zijn dat maar weinigen ze in het wild te zien krijgen. Drie bremsoorten zijn op de zogenaamde Rode lijst geplaatst, een soort alarmlijst voor bedreigde plantensoorten in ons land.

Onze bremsoorten worden ondergebracht in een drietal geslachten: *Cytisus* (*Cytisus scoparius* of gewone brem), *Genista* of heidebrem (*Genista pilosa* of kruipbrem, *Genista anglica* of stekelbrem en *Genista tinctoria* of verfbrem) en *Ulex* (*Ulex europaeus* of gaspeldoorn). De bremmen behoren tot een van de grootste plantenfamilies, de vlinderbloemigen, waar onder meer de gouden regen, de lupine, de klavers en de lathyrussoorten bijhoren. Deze familie kenmerkt zich door de typische bloembouw, die bij volledige ontplooiing wat op een vlinder lijkt, en de peulvrucht. Brem-

men vertonen de nodige morfologische variatie. In hoeverre het daarbij gaat om genetische verschillen of standplaatsfactoren is niet altijd duidelijk.

Oecologisch waardevolle struiken

Bremmen zijn pioniers van de arme zand- en leemgronden. Ze moeten het hebben van rulle, voedselarme bodems waar ze kunnen ontkiemen en soms struwelen vormen. Bremgroeiingen hebben meestal geen lange duur en worden, als de natuur z'n

gang kan gaan, ingenomen door de schaduwvormende bomen en bossen. Bremsoorten moeten het juist hebben van warme, lichte en zonnige plekken. Ze verdwijnen als er teveel schaduw is.

Uit onderzoek is gebleken dat bremmen vele soorten insecten kunnen herbergen. Het betreffen soorten die uit zijn op stuifmeel, 'mierenbroodjes', bladeren en stengels. Al deze insecten vormen weer een interessante prooi voor roofinsecten en parasieten. Het betreffen allerlei soorten vlinders, kevers, bijen, galmuggen, vliegen, mieren, bladluizen en wantsen. Een aantal insecten is bij uitstek gespecialiseerd op bremmen. Een typische parasiet van de brem is de zeldzame grote bremraap (*Orobanchae rapum-genistae*). Voor kleine zoogdieren en vogels zijn bremstruiken geschikt als schuilplaats.

De verfbrem

(*Genista tinctoria*)

De verfbrem is een zeer zeldzame bremsoort en is op de Rode lijst geplaatst. Zijn totale verspreidingsgebied in Europa is juist veel groter dan de andere bremsoorten. Op de Waddeneilanden is hij minder zeldzaam. Verder komt de verfbrem voor in de noordelijke duinen, Zuid-Limburg en langs rivieren en grotere beken, zoals de Dommel. De verfbrem komt zowel op schrale als op kalkhoudende bodem voor. In de grazige duinvalleien blijft deze brem laag en kruidachtig, maar hij kan uitgroeien tot meer dan een meter. De kleine kustvorm wordt wel als een aparte variëteit *litoralis* opgevat. De verfbrem komt voor in heidevegetaties en in kalkgraslanden.

De Duitse brem

(*Genista germanica*)

Deze Rode lijstsoort bereikt in ons land de uiterste westgrens van zijn verspreiding. Er zijn een drietal groeiplaatsen in Gelderland van slechts enkele exemplaren bekend. Het is een soort van bosranden op droge lemige bodem. In Duitsland komt de soort in de heidevelden voor en is daar ecologisch vergelijkbaar met de kruipbrem en stekelbrem. De Duitse brem valt op door de zachte beharing en stekels.

De gewone brem

(*Cytisus scoparius*)

De gewone brem is de enige echt algemene bremsoort. Op de schrale zand- en leemgronden van Zuid- en Oost-Nederland en de binnenduinen komen ze geregeld voor als pioniers in wegbermen, bosranden en kapvlakten. In pure stuifzanden houdt de gewone brem het echter niet uit. In de binnenduinen van Bergen bijvoorbeeld vormen ze fraaie, in mei-juni fel geelbloeiende struwelen. Grotere struwelen zijn in ons land zeldzaam. Een nieuw biotoop heeft de gewone brem ontdekt in de zandige wegbermen van enkele rijkswegen. Ofschoon deze wintergroene brem zijn zwaartepunt heeft in Midden- en Zuid-Europa komt hij nog tot Zuid-Scandinavië voor. Hij is wel vorstgevoelig.

De bloemen hebben een soort explosiemechanisme. Bij bezoek van een hommelt spijlt de buiknaad van de bloemkiel open en springen de meeldraden en stijl naar buiten. De hommelt wordt met stuifmeel bepoederd en de stijl neemt stuifmeel van de hommelt op. Andere kleinere insecten profiteren weer van de door de hommels achtergelaten situatie. Bij warm weer springen de twee peulkleppen hoorbaar en torderend open.

De gaspeldoorn

(*Ulex europaeus*)

Deze derde Rode lijstsoort lijkt qua habitus en grootte op de gewone brem, maar is rijk voorzien van forse takdoorns. Gewone bladeren heeft deze brem nauwelijks. Ze zijn alle omgevormd tot doorns. De jonge loten, bloemstelen en bloemkelken zijn opvallend behaard. De bloemen zijn dooiergeel. De peulen zijn maar erg kort en slechts weinig groter dan de kelk. De gaspeldoorn is een soort van de zandgronden, ook van de binnenduinen. De gaspeldoorn bereikt in Nederland zijn noordgrens. Vermoedelijk komt de soort oorspronkelijk alleen in Zuid-Nederland inheems voor. De wintergroene gaspeldoorn is erg vorstgevoelig. Na een vorstperiode sterft de struik grotendeels af, maar loopt meestal in het voorjaar weer uit.

De stekelbrem

(*Genista anglica*)

De stekelbrem lijkt erg op de kruipbrem, maar zoals uit de naam al blijkt bezit het plantje stekels, overigens slechts kleine dunne doorn-tjes. De soort is niet bekend in de sierteelt en heeft ook weinig decoratieve waarde vanwege de snel kaalwordende twijgen. De oecologie van de stekelbrem is vrijwel gelijk aan die van de kruipbrem. De stekelbrem kan ook op vochtiger standplaatsen voorkomen. Ook de stekelbrem gaat in ons land hard achteruit.

De kruipbrem

(*Genista pilosa*)

De kruipbrem is op het oog een bijna kruidachtig plantje, dat vooral voorkomt in droge heideterreinen en soms in kalkgrasland. Kruipbrem wordt tot zo'n 30 cm lang, maar kan in uitzonderlijke gevallen tot meer dan anderhalve meter worden. Met het grootschalig verdwijnen van de heide is ook de kruipbrem op vele plaatsen minder aanwezig. De soort gaat sterk achteruit. Vooral in het late voorjaar en de vroege zomer vallen de liggende struikjes door hun gele bloemen snel op tussen de heide en graspollen.

Bert Maes

B. Maes heeft een ecologisch adviesbureau in Utrecht en is deskundige op het gebied van inheemse bomen en struiken.